
Izborni rezultati i izborni sustavi

Izvorni znanstveni rad

UDK 324 (497.13) »1990«:342.8

Politički učinci hrvatskog izbornog sustava

MIRJANA KASAPOVIĆ

*Fakultet političkih nauka, Zagreb**Sažetak*

U radu se raspravlja o političkim pretpostavkama i učincima izbornog sustava apsolutne većine, s izborom jednog predstavnika za izborni okrug, a kakav je 1990. godine primijenjen na prvim slobodnim višestranačkim izborima u Hrvatskoj. Autorica prikazuje genezu hrvatskog izbornog sustava, izabrani tip i elemente izbornog sustava te njegove političke učinke na makro i mikro razinama političkog sistema.

Izborni sustav nije polučio bitne tendencijske učinke što se na makro razini modelski pripisuju tom tipu izbornog sustava. To se prije svega odnosi na obrazovanje stabilne jednostranačke vlade. Na mikro razini političkog sistema izborni sustav apsolutne većine realizirao je gotovo sve očekivane efekte: veliki koalicijski potencijali stranaka, nesenzibilnost za različite spektre javnog mnijenja, sofisticirano glasanje, itd. Autorica poklapanja i odstupanja zbiljskih od modelskih političkih učinaka objašnjava konkretnim političkim i socijalnim prilikama u Hrvatskoj.

I. UVOD: TEMA I PRISTUP

Predmet ovoga istraživanja jesu političke pretpostavke i učinci izbornog sistema koji je primijenjen u prvim slobodnim izborima u Hrvatskoj 1990. godine.

Istraživanje polazi od triju općih hipoteza:

- (1) izborni sistem u Hrvatskoj odabran je na temelju pretpostavljenih modelskih prednosti većinskih, odnosno nedostataka razmjernih izbora;
- (2) primijenjeni izborni sistem nije potpuno ispunio pretpostavljena očekivanja;
- (3) izostanak pripisanih političkih učinaka posljedica je nedostatka historijskopolitičkih i sociostrukturnih pretpostavki funkcionalne primjene odabranoga izbornog sistema.

Formulirane hipoteze određuju redosljed analitičkih postupaka. U prvome analitičkom koraku rekapitulira se rasprava o političkim učincima izbornih sistema. Na osnovi te rasprave izvode se zaključci o mogućim političkim učincima posebnog tipa izbornog sistema, većinskih izbora s dva izborna kruga, koji je primijenjen u Hrvatskoj.¹ U drugome analitičkom koraku uspoređuju se pretpostavljeni modelski sa zbiljskim učincima hrvatskoga izbornog sistema. U trećemu analitičkom koraku istražuju se uzroci odstupanja zbiljskih od modelskih političkih učinaka. Na osnovi provedenoga istraživačkog postupka moguće su i sugestije o reformi ili promjeni izbornog sistema.

II. POLITIČKI UČINCI HRVATSKOGA IZBORNOG SISTEMA

Zadaća je ovoga analitičkog koraka da utvrdi zbiljske političke učinke izbornog sistema koji je primijenjen u izborima u Hrvatskoj 1990. godine. Tako postavljena analitička zadaća iziskuje prethodnu metodologijsku ogradu. Zasad se, naime, može govoriti o tendencijskim političkim učincima izbornog sistema u dvostrukom smislu. Prvo, to nalaže opći metodologijski pristup koji je izložen u prethodnom poglavlju, napose u toč. 6 i 7.² Drugo, to dodatno nalaže i ograničeni vremenski okvir ispitivanja političkih posljedica izbornog sistema. Od prvih demokratskih izbora protekle su nepune dvije godine, polovica mandatnog razdoblja nove parlamentarne vlasti. To zacijelo nije dostatno dugo razdoblje da bi se pouzdanije moglo govoriti o određenim političkim odnosima. Minimalni vremenski okvir za pouzdanije tvrdnje bio bi protok jednoga mandatnog razdoblja. K tomu, u protekle dvije godine u Hrvatskoj su izbili sukobi koji tipom, intenzivnošću i duljinom nadilaze uobičajene konfliktno odnose u suvremenim društvima. Oni se protežu od unutarinstitucionalne preko međuinstitucionalne do izvaninstitucionalne sfere. Tipologijski se istodobno pojavljuju sukobi koji

¹ U prvome analitičkom postupku izlažu se glavni pravci rasprave o političkim učincima izbornih sistema u suvremenoj političkoj znanosti. Kao ishodište rasprave o tom problemu uzeta je studija Mauricea Duvergera *L'influence des systèmes électoraux sur la vie politique* (1950), a kao njezin privremeni »sažetak« studija Dietera Nohlena *Wahlrecht und Parteiensystem: über die politischen Auswirkungen von Wahlsystemen* (1989¹, 1990²). Na kontinuumu između tih dviju točaka izdvojeno je nekoliko odredišnih mjesta rasprave u cjelini. To su, prije svega, respektivne studije Douglasa Raea, Williama Rikera, Giovannija Sartorija i Arenda Lijpharta (v. popis literature). Na podlozi izloženih općih modela i pravila izvode se i sistematiziraju politički učinci većinskih izbora, odnosno dvokružnih većinskih izbora kao posebnog tipa izbornog sistema koji je primijenjen u izborima u Hrvatskoj 1990. godine. Kako — a to je jedno od analitičkih uporišta — politički učinci ne ovise samo o općem tipu izbornog sistema, nego o osobitostima svakoga njegovoga konstruktivnog dijela, to je nužno ukazati i na tendencijske političke posljedice pojedinih konstruktivnih elemenata primijenjenoga izbornog sistema. Ovaj prvi dio istraživanja, zbog opsežnosti, izostavljen je iz teksta.

² Metodološki se polazište istraživanja političkih učinaka izbornih sistema to da oni općenito djeluju u složenom sklopu historijskih, sociostrukturnih i institucionalnopolitičkih čimbenika. U izučavanju valja stoga isključiti jednostrane metodologijske pristupe — kakvi su institucionalistički i sociostrukturalistički — kao i opće teorijske modele u korist historijsko-empirijskog pristupa. Teorijski iskazi moraju se oslanjati na konkretne društvene i političke uvjete. Napokon, raspravu o izbornim sistemima umnogome treba tehnicizirati, tj. svesti na tehnički ravan problema. »Političke alternative ne čine uzvišena načela ili temeljne opreke, nego mala tehnička pravila... Poznavanje tehničkih pojedinosti i *modus operandi* izbornih sistema jest, prema tome, bezuvjetna pretpostavka za sve razine rasprave o izbornim sistemima« (Nohlen 1990: 139, 142). Primjena posljednjega metodologijskog polazišta znači da posebno treba izučavati političke učinke pojedinih konstruktivnih elemenata izbornih sistema: podjele na izborne okruge, pravila izbornog nadmetanja, postupka glasovanja i metoda pretvaranja glasova birača u parlamentarne mandate.

su gotovo nezamislivi u suvremenim evropskim društvima: etnička pobuna, građanski rat, masovne akcije, teroristička djelatnost, vojna intervencija, međudržavni rat. Opće konfliktno stanje hipotetski se ne može promatrati neovisno o bilo kojemu značajnom događaju koji mu je prethodio. To znači da valja ispitati i odnos između prvih slobodnih izbora i poslijeizbornih konflikata, tj. utvrditi potencijalnu uzročnu svezu među njima. Sve to iziskuje dodatni oprez u analitičkim konstatacijama i zaključcima. Unatoč tome, ipak se mogu utvrditi početni tendencijski učinci primijenjenoga izbornog sistema na politički sistem i život Hrvatske.

1. Geneza hrvatskoga izbornog sistema

Prvi slobodni izbori u Hrvatskoj bili su jedan od izraza općih povijesnopolitičkih promjena u Istočnoj Evropi potkraj osamdesetih godina. Oni su bili rezultat prethodnih, višegodišnjih strukturnih i dinamičkih potresa i lomova na političkom polju Jugoslavije i Hrvatske (o tome detaljnije Kasapović, u: Grdešić i dr. 1991: 15—46). Politička odluka o izborima, donesena na 11. kongresu Saveza komunista Hrvatske u prosincu 1989, provedena je nizom zakonskih akata Sabora SR Hrvatske. Temeljni je akt bio *Zakon o izboru i opozivu odbornika i zastupnika* kojim je utvrđen izborni sistem. Izrada *Zakona* bila je povjerena Odboru za društveno-politički sistem Sabora. Odbor je ustanovio posebnu radnu grupu za izradu izbornog zakona od 21 člana. Zakon je faktički izradio užii ekspertni tim te radne grupe od 6 članova.³

U izradi zakona dominirali su legalistički i teorijsko-politički zahtjevi.

Radna je skupina bila zaokupljena problemom kako demokratske kompetitivne izbore provesti unutar nedemokratske strukture političkog sistema. Ustavnim i zakonskim promjenama bio je otvoren put za stranačko nadmetanje u parlamentarnim izborima, ali je zadržana stara struktura Sabora koja je počivala na nejednakome izbornom pravu. Svako je vijeće Sabora birano na temelju posebnoga biračkog prava: radnoga (Vijeće udruženog rada), teritorijalnoga (Vijeće općina) i političkoga (Društveno-političko vijeće). Bilo je sankcionirano pluralno biračko pravo koje se očitovalo u diferenciranju izbornog prava pomoću dodatnih prava glasa posebnih skupina građana. Posrijedi su bila prava glasa izvedena iz radnog prava zaposlenih i članstva u pet »ustavnih« društveno-političkih organizacija na interesno predstavljanje u posebnim parlamentarnim domovima. Zakonskim je promjenama opće pasivno biračko pravo građana za izbore Društveno-političkog vijeća Sabora pretvoreno u opće aktivno pravo. Time je bio ukinut jedan oblik pluralizacije izbornog prava, tj. jedan izvor nejednakosti građana. No ostao je drugi oblik pluralizacije izbornog prava: posebno pravo glasa zaposlenih kojim je konstituirano Vijeće udruženog rada Sabora. Takvo je stanje bilo izraz legalističkog pristupa političkim promjenama na kojemu se u Hrvatskoj ustrajavalo i prije i poslije prvih kompetitivnih izbora.

³ Užii ekspertnu skupinu činili su: dr. Branko Horvat, dr. Žarko Puhovski, dr. Branko Smerdel, dr. Smiljko Sokol, Ivan Starčević i Željko Olujić. Četiri su člana skupine sveučilišni profesori, jedan odvjetnik, a jedan pravnik zaposlen u stručnim službama Sabora.

Rekonstitucija parlamenta, nužnost koje je bila politički osviještena, prepuštena je novoj, demokratski izabranoj vlasti. Izbori su shvaćeni kao pretpostavka opće političke rekonstitucije i reorganizacije. Stoga su umnogome tretirani kao instrumentalni, jednokratni čin. Tvorcima izbornog zakona tvrdili su kako »ovaj Zakon pišemo samo za ove izbore...« (*Zapisnik...*, 4/2/HV). Unaprijed se, dakle, računalo s jednokratnom upotrebom izbornog zakona i sistema.

Teorijski je prevladavalo funkcionalno poimanje demokracije. Većinski su izbori tumačeni gotovo kao nužna pretpostavka strukturiranja demokratskoga političkog poretka. Smatralo se da će se primjenom većinskih izbora iznuditi koncentracija političkih stranaka i stvoriti uvjeti za obrazovanje i funkcioniranje parlamenta i vlade. Uoči prvih kompetitivnih izbora u Hrvatskoj je, naime, bilo registrirano četrdesetak političkih stranaka, s visokim stupnjem polarizacije i centrifugalne dinamičnosti. Tendencijski se mogao oblikovati i ustaliti »atomizirani pluralizam«, a on je smatran prijetnjom uspostavi parlamentarnih ustanova uopće. Razmjerni bi izbori, prema tog logici, izrazili i institucionalno učvrstili stranačku atomizaciju — »izmrvili« centar i poticali radikalna desna i lijeva krila — te onemogućili obrazovanje i stabilno funkcioniranje parlamentarnih ustanova. Tvorcima izbornog sistema rado su posezali za »vajmarskim primjerom« u strategiji argumentiranja protiv razmjernih izbora.⁴ Temeljni cilj razmjernih izbora, pravedno političko predstavništvo, trebao je biti zadovoljen dvokružnim većinskim izborima. Prvi izborni krug jamči »svakoj stranci, svakoj grupaciji, svakom kandidatu... mogućnost da se reprezentira, da se konačno vidi u tom krugu kakva je snaga pojedinih grupacija« (*Zapisnik...*, 3/7/HV).

Uglavnom, tvorcima izbornog sistema računali su da će apsolutni većinski izbori u Hrvatskoj tendencijski polučiti sve glavne učinke što se pripisuju tom tipu izbora uopće: koncentraciju političkih stranaka, tvorbu stranačke većine u Saboru i obrazovanje stabilne stranačke vlade.⁵ K tomu, isticani su razvoj koalicijskih potencijala, umanjivanje prevlasti političkih stranaka odnosno njihovih vodstava u parlamentarnom i političkom životu, tehnička jednostavnost izbora i dr. Istodobno su u protuargumentaciji naglašavani nedostaci razmjernih izbora koji se koncentriraju u dezintegracijskim i destabilizirajućim političkim i društvenim učincima.

Politički je u nastanku izbornog zakona i sistema bilo važno stajalište vladajuće stranke. Savez komunista Hrvatske — Stranka demokratskih promjena (SKH-SDP) iz vlastitih se interesa zalagao za većinske izbore. U tom je smislu

⁴ U tome je prednjačio S. Sokol, pozivajući se na razmatranja F. A. Hermensa. Po Hermensovu mišljenju, razmjerni izbori pridonijeli su radikaliziranju biračkog tijela, prouzročili propast Vajmarske Republike i omogućili uspon nacionalsocijalizma i pobjedu Hitlera (1968: 161—240). Hermens se u literaturi smatra glavnim predstavnikom teze o krivici razmjernih izbora za slom Vajmarske Republike. Takav je pristup u suvremenim izbornim i politologijskim studijama odbačen. Njemu se pripisuje monokausalni determinizam koji previda da je stranački i politički sistem neke zemlje rezultat niza povijesnih, političkih, sociostrukturnih, kulturnih i drugih čimbenika.

⁵ »Čitav vic u izborima je u tome da jedna stranka dobije pravo na sastavljanje... vlade« (Puhovski, *Ž.*, *Zapisnik...*, 4/7/HV). Stvaranje jednostranačke vlade postavljeno je, dakle, kao bitni politički cilj većinskih izbora.

njegova pozicija kao velike stranke politički bila posve logična. Savez komunista Hrvatske ušao je u predizborno razdoblje s najizgrađenijom organizacijskom strukturom, socijalnim i političkim vezama s biračkim tijelom, potrebnim financijskim sredstvima, respektabilnim članstvom. Iz taktičkoga izbornog ponašanja vidljivo je da je ta stranka računala na činjenicu da većinski izbori omogućuju biranje među ličnostima kandidata umjesto među stranačkim listama. Stoga se na glasačkim listićima te stranke pojavio znatan broj uglednih javnih ličnosti koje su trebale privući birače. Drugim riječima, računalo se na to da će se birači umnogome opredjeljivati između ličnosti kandidata umjesto među političkim strankama, te da će ugledni kandidati vladajuće stranke donekle »pacificirati« njezinu percepciju među biračima. Druga velika stranka, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), budući izborni pobjednik, nakon početnog kolebanja prihvatila je većinske izbore. Ona je izbore dočekala kao najbrojnija, najorganiziranija, najbogatija i najagilnija opozicijska stranka. Prednjačila je u izgradnji čvrstih socijalnih i političkih veza s biračkim tijelom u zemlji i u inozemstvu, među tzv. iseljenom Hrvatskom. Druge, male opozicijske stranke početka su istupale protiv većinskih izbora. Svoju su argumentaciju gradile na načelnim teorijskim i političkim razlozima, ali je u osnovi bio vlastiti politički interes koji se izražavao u zalaganju za stvaranje institucionalnih šansi za ulazak u parlament uz očekivani mali broj glasova birača. Moglo bi se kazati da su političke stranke zauzele interesno logične pozicije u odnosu na izborni sistem: velike su stranke pristale uz većinske izbore, a male su stranke morale pristati na njih. Izborni rezultati potvrdit će ispravnost interesne procjene velikih i malih političkih stranaka u pogledu prednosti odnosno nedostataka koje im donosi većinski izborni sistem.

2. Izborni sistem: tip i elementi

Izborni sistem koji je u Hrvatskoj uspostavljen *Zakonom o izboru i opozivu odbornika i zastupnika* tipologijski pripada većinskim izbornim sistemima. Unutar toga temeljnog tipa riječ je o izborima apsolutnom većinom ili dvokružnim većinskim izborima.

Modelska osnova hrvatskoga izbornog sistema bio je francuski izborni sistem iz 1986. godine. U povijesti francuskih izbornih sistema ta godina označuje povratak izborima apsolutnom većinom nakon kratkotrajna iskustva s razmjernim izborima. Francuska se 1986. u osnovi vratila na izborni sistem iz 1958. godine. Njegova su temeljna obilježja bila uninominalni izborni okruzi, dva izborna kruga, pojedinačno glasovanje i glasovna granica za sudjelovanje u drugome izbornom krugu od 5%. Glasovna granica za djelovanje u drugome izbornom krugu podignuta je 1966. na 10%, a 1986. na 12,5%. U hrvatski izborni sistem preuzeti su iz modelskog uzora uninominalni izborni okruzi, dva izborna kruga, pojedinačno glasovanje i glasovna granica za sudjelovanje u drugome izbornom krugu od 7%. Potonje se smatra jednom od značajnijih korekcija francuskog sistema. Pokazat će se, nadalje, da su sastavni dio hrvatskoga izbornog sistema postala i neka druga obilježja što se smatraju tipičnima za francuske izborne

sisteme poput, primjerice, postupka podjele zemlje na izborne okruge kojim se značajno utječe na rezultate izbora.

No priroda izbornog sistema najvidljivija je iz svakoga njegova konstruktivnog elementa posebno. Svaki od njih — što je metodologijski uvodno i istaknuto — na svoj način utječe na rezultate izbora.

2.1. Podjela na izborne okruge

Podjela zemlje na izborne okruge jest politički najznačajnije pitanje u većinskim izbornim sistemima. To je onaj element izbornog sistema koji najizravnije i najjače utječe na rezultate izbora. Podjela na izborne okruge načelno treba da bude provedena tako da se osigura jednaka važnost glasova svih birača. U samom postupku podjele nastaju pak namjerna i nenamjerna odstupanja koja dovode u pitanje načelo jednakosti. To se dogodilo i u hrvatskome izbornom sistemu.

U analizi postupka podjele na izborne okruge uzet je samo postupak formiranja izbornih jedinica za Društveno-političko vijeće Sabora. Jedino su izbori za to saborsko vijeće usporedivi s demokratskim parlamentarnim izborima uopće, jer udovoljuju četirima mjerilima demokratskoga izbornog prava: općosti, jednakosti, izravnosti i tajnosti. Izbori za Vijeće udruženog rada ne udovoljuju mjerilima općosti i jednakosti, a izbori za Vijeće općina mjerilu jednakosti izbornog prava.⁶ Stoga će izbori za Društveno-političko vijeće Sabora služiti kao interpretacijski model općih parlamentarnih izbora. Takav je pristup metodologijski i analitički ograničen, ali je u ovom slučaju nužan.

Izborni je zakon propisao uninominalne izborne okruge, tj. izborne okruge s jednim mandatom (čl. 34). Oni su formirani na temelju broja građana koji žive na određenom području tako da se na približno isti broj građana bira jedan zastupnik (čl. 36). Taj se kriterij pokazao dvojbenim. S obzirom na različite demografske prilike u pojedinim dijelovima zemlje čini se da bi primjereniji kriterij za formiranje izbornih jedinica bio broj građana s biračkim pravom. U svakom slučaju, primijenjenim kriterijem stvorene su izborne jedinice vrlo velikih raspona u broju birača. Najbrojnija izborna jedinica (Susedgrad/Zagreb) imala je 80 220, a najmanje brojna (Gospić) 21 802 upisana birača u prvome izbornom krugu. Raspon u brojnosti bio je 1:3,7! To nije bilo i jedino značajno odstupanje od prosjeka. Veliki su rasponi bili između Pule (67 086) i Vukovara (61 387), na jednoj, i Metkovića (24 095) i Vinkovaca II. (29 396), na drugoj strani. Od približno jednaka broja upisanih birača u najbrojnijoj izbornoj jedinici drugdje je stvarano više izbornih jedinica (Slavonski Brod I. i II., Čakovec I. i II., Varaždin I. i II., Vinkovci I. i II.). Takvom podjelom na izborne okruge stvorena je osnova za značajno odstupanje od načela jednake važnosti glasova birača. Glas birača u najmanje brojnoj izbornoj jedinici bio je gotovo četverostruko teži od glasa birača u najbrojnijoj izbornoj jedinici.

⁶ Kako su se granice izbornih jedinica poklapale s administrativnim granicama općina, a u svakoj je izbornoj jedinici biran po jedan zastupnik, to su odstupanja od načela jednakosti prelazila granice tolerancije. Broj upisanih birača kretao se u rasponu od 153 825 u Rijeci do 705 na Lastovu.

U postupku podjele na izborne jedinice za Društveno-političko vijeće primijenjena je i jedna od strategija *gerrymanderinga* — političkog utjecaja na rezultate izbora. Ona se sastojala u miješanju urbanih i ruralnih područja u obrazovanju izbornih okruga. Iz izbornih studija različitih zemalja poznate su različite političke preferencije urbanog i ruralnog stanovništva. Empirijsko istraživanje što je u Hrvatskoj provedeno dva tjedna prije prvoga izbornog kruga ukazivalo je, također, na veliki utjecaj stupnja urbaniziranosti na stranačke preferencije birača (v. Grdešić i dr. 1991: 68). Od dva glavna izborna takmaca, jedan je bio izrazito preferiraniji u seoskim i prigradskim, a drugi u gradskim sredinama. Stvaranjem mješovitih izbornih jedinica poboljšavaju se izborne šanse jednoga, a smanjuju izborne šanse drugog takmaca. To je moguće potkrijepiti nekim izbornim pokazateljima.

Tabela 1

STUPANJ URBANIZIRANOSTI I IZBORNI REZULTATI U ZAGREBU

Izborna jedinica	Tip izborne jedinice	Postotak glasova HDZ-a u 1. iz. k.	Postotak glasova SKH-SDP-a u 1. iz. k.
1. Dubrava I.	P	66,7	15,4
2. Dubrava II.	P	65,8	22,1
3. Maksimir	G	52,2	19,9
4. Medveščak	G	36,8	26,1
5. Peščenica	G	40,0	31,8
6. Centar	G	40,7	19,7
7. Črnomerec	G	46,2	21,4
8. Trnje	G	33,2	40,3
9. Trešnjevka I.	G	43,9	24,9
10. Trešnjevka II.	G	42,5	26,2
11. Novi Zagreb I.	G	36,9	31,1
12. Novi Zagreb II.	P	53,3	23,9
13. Samobor	P	63,5	13,7
14. Susedgrad	P	56,1	19,1
15. Velika Gorica	P	53,3	23,6
Prosječno		48,7	22,6
Prosječno u prigr. izb. jed.		59,8	19,6
Prosječno u grads. izb. jed.		41,4	23,4

P = prigradska izborna jedinica

G = gradska izborna jedinica

Razlike u političkim preferencijama birača u prigradskim i gradskim izbornim jedinicama osobito su izražene u glasanjima za pobjedničku stranku. K tome,

područje Zagreba umnogome je poseban izborni slučaj u odnosu na druga velika urbana središta: u prvom izbornom krugu u Osijeku I, II. i III. omjer glasova u postocima bio je 36,8:24,9, u Rijeci I, II. i III 22,6:44,8, u Splitu I, II. i III. 40,8:35,4, u Varaždinu I. i II. 35,0:23,4 u Čakovcu I. i II. 36,5:24,5 itd. Znatni rasponi u postocima glasova u pojedinim izbornim jedinicama unutar istoga gradskog područja, te pobjede različitih stranaka govore, također, o različitim političkim preferencijama birača u pojedinim gradskim, prigradskim i seoskim sredinama. Stoga su zamislivi i djelomično drugačiji rezultati izbora uz drugačije granice izbornih jedinica. Tu mogućnost ilustriraju sljedeći primjeri.

Primjer 1: Osijek

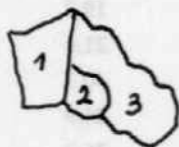

(a) Postojeća podjela

(b) Moguća podjela

Primjer 2: Rijeka

(a) Postojeća podjela

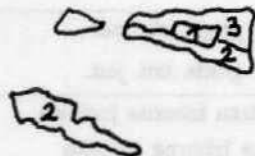

(b) Moguća podjela

Primjer 3: Split

(a) Postojeća podjela

(b) Moguća podjela

2.2. Pravila izbornog nadmetanja

Većinski izborni sistem u Hrvatskoj bio je vezan uz izbor među ličnostima kandidata, a ne među listama političkih stranaka. Politička pripadnost kandidata bila je pak obvezatno naznačavana na glasačkim listićima prema izričitoj zakonskoj odredbi (čl. 32).

U isticanju prednosti većinskih u odnosu na razmjernu izbore jedno je od glavnih uporišta bila upravo mogućnost biranja među ličnostima, a ne isključivo među strankama. Obrazloženja su se zasnivala na nekoliko točaka:

— izbor ličnosti omogućuje da u izborima sudjeluju i neovisni kandidati te predstavnici različitih političkih grupa, saveza i pokreta, a ne samo kandidati političkih stranaka. To izbore čini demokratskijima;

— izbor ličnosti omogućuje da se natječu i izaberu ugledne javne osobe koje se ne žele vezati uz političke stranke, ali su zainteresirane za političko djelovanje. Njihov bi izbor u Sabor osigurao — kako je to već elaborirano u ranoliberalnim postavkama⁷ — višu intelektualnu razinu tog tijela, te racionalnost rasprave i odluka što se donose u njemu;

— izbor ličnosti umanjuje značenje političkih stranaka u izborima i u budućem parlamentu. Izbor među stranačkim listama pretvara parlament u sjedište vodstava političkih stranaka koja sama sastavljaju izborne liste i tako određuju sastav parlamenta.

Od svih tih prednosti izbora ličnosti ostvarivom se pokazala samo prva. U izborima se doista pojavio stanoviti broj neovisnih i nestranačkih kandidata, ali on nipošto nije bio onoliki koliki se očekivao. U izborima za Društveno-političko vijeće Sabora u prvome izbornom krugu natjecala su se 382 kandidata ili 4,8 po izbornoj jedinici, a među njima je bilo samo 36 ili 9,4% neovisnih kandidata — 0,45% po izbornoj jedinici. U drugome izbornom krugu u 51 izbornoj jedinici ostala su tri neovisna kandidata. Samo je jedan pobijedio. Kandidati nestranačkih političkih grupacija bili su od zanemariva značenja za izborni proces.

Nadalje, u hrvatskim izborima — kao i u izborima u drugim zemljama s većinskim sistemima — nije se biralo među ličnostima kandidata nego među političkim strankama odnosno stranačkim koalicijama. Tom se činjenicom dade objasniti i izborni debakl niza neosporno uglednih javnih ličnosti (umjetnika, znanstvenika, sportaša, liječnika, odvjetnika i dr.) što su se pojavile bilo kao neovisni, bilo kao stranački i koalicijski kandidati. Stanoviti utjecaj ličnosti kandidata na ponašanje birača ne treba isključiti, ali on nipošto nije presudan. Izbori su prvenstveno borba među političkim strankama. Pokušaj da se ta činjenica neutralizira ili potisne svršio je neuspjehom.

⁷ V. Millova izvođenja o konstitutivnom značenju racionalne rasprave u parlamentu kao načina spoznaje istine koja se pretače u opće i pozitivne zakonske norme, kao i ulogu obrazovnog cenzusa i pluralnoga izbornog prava u tome (Mill 1989: 95 i d.).

Izboru ličnosti općenito se pridaje nekoliko političkih učinaka. Oni se tiču, prije svega, političkih stranaka i stranačkih sistema. Smatra se da izbor ličnosti:

— slabi vezanost izabranih zastupnika uz političke stranke u ime kojih su nastupali u izbornom nadmetanju i jača njihovu vezanost uz birače koji su ih izabrali. Hrvatski izborni zakon tako izričito vezuje opoziv zastupnika uz volju biračkog tijela respektivnih izbornih jedinica, a izuzima ga iz sfere odlučivanja političkih stranaka;

— stvara nepovezane i nestrukturirane stranačke frakcije u parlamentu koje izmiču kontroli vodstava političkih stranaka. To se umnogome potvrdilo i u kratkoj parlamentarnoj povijesti u Hrvatskoj. Najdrastičniji primjer za to jest pojava parlamentarne frakcije stranke koja uopće nije sudjelovala u izborima, pa čak nije ni postojala u doba izbora (Hrvatska narodna stranka). Česta su i pojedinačna i grupna napuštanja parlamentarnih frakcija stranaka u ime kojih su zastupnici bili izabrani bilo prijelazom u drugu stranku, bilo napuštanjem parlamenta u cjelini (dio srpskih zastupnika iz Srpske demokratske stranke i Stranke demokratskih promjena). Sve to svjedoči o neizgrađenosti parlamentarnih frakcija i nemogućnosti stranaka da ih discipliniraju i nadziru;

— utječe na izgradnju slabih političkih stranaka i nestrukturiranoga stranačkog sistema u cjelini. Zasad je rano govoriti o tipu političkih stranaka i stranačkog sistema u Hrvatskoj. Česta frakcioniranja političkih stranaka i sukobi unutar njih mogu se pripisati i početnim procesima izgradnje suvremenih političkih stranaka.

Naznačene političke učinke izbora ličnosti valja shvatiti prije kao nedostatke nego kao prednosti u konkretnim političkim i društvenim uvjetima. Pritom se misli prvenstveno na nerazvijene političke stranke i neizgrađeni stranački sistem. Institucionalna pravila koja bi pridonijela tim procesima stoga se moraju vrednovati pozitivno. U Hrvatskoj su, nasuprot tome, bili zamjetni zazor spram političkih stranaka i nastojanje da se njihova uloga u parlamentarnom i političkom životu unaprijed ograniči. Tome su trebala služiti i pravila izbornog nadmetanja. Ona neće isključivo utjecati na razvoj političkih stranaka i stranačkog sistema u Hrvatskoj, ali taj proces mogu zacijelo usporiti ili ubrzati⁸.

2.3. Postupak glasovanja

Dvokružni većinski sistem u Hrvatskoj uključivao je najjednostavniji postupak glasovanja: pojedinačno glasovanje u kojemu svaki birač ima jedan glas.

⁸ Taj zazor u odnosu na političke stranke i nakanu da se one marginaliziraju u političkom životu najjasnije je iskazivao Branko Horvat, jedan od članova užega ekspertnog tima za izradu izbornog zakona. Horvat zagovara zaštitu birača od »nesposobnih, demagoških i beskrupuloznih pretendena na političke funkcije«, koja je moguća uspostavljanjem »neposrednog odnosa povjerenja i odgovornosti između birača i poslanika bez posredovanja stranaka«. Horvatov je politički projekt izbornog i parlamentarnog sistema svojevrsna mješavina ranoliberalnih postavki o odnosu »neukoga« biračkog tijela i obrazovane elite koja bi jamčila racionalnost parlamentarne vlasti, s jedne strane, i samoupravnosocijalističkih postavki o nestranačkoj/izravnoj demokraciji, s druge strane (v. *Obrazloženje uz Dodatnu odredbu čl. 20 Zakona o izboru i opozivu odbornika i zastupnika* što ga je Horvat dostavio radnoj grupi 17. siječnja 1990. saborski materijali).

Taj je element zacijelo pridonio jednostavnosti i prozirnosti izbornog sistema u cjelini. Drugim riječima, sâm tip izbornog sistema vezan je uz jednostavnu metodu glasovanja. Tek bi značajnije promjene izbornog sistema otvorile prostor za uvođenje novih postupaka glasovanja. Razmjerni izborni sistem otvorio bi, primjerice, mogućnosti za preferencijsko glasovanje ili panaširanje. Obje metode mogle bi imati političke učinke na unutarstranačke i međustranačke odnose. Ako bi se Sabor restrukturirao u dva doma, opći i županijski, u obzir bi mogla doći i konstrukcija s dva glasa kakva se primjenjuje u njemačkome izbornom sistemu. Ona načelno omogućuje biraču da politički podijeli svoje glasove između stranačke liste na nacionalnoj razini i kandidata na razini izbornog okruga.

2.4. Postupak pretvaranja glasova u mandate

Hrvatski izborni sistem podrazumijevao je većinsko pravilo odlučivanja. U prvome izbornom krugu bila je potrebna apsolutna većina glasova birača koji su pristupili izborima. Zakonski je određeno da ta apsolutna većina ne smije biti manja od trećine broja upisanih birača u danoj izornoj jedinici. Izbori apsolutnom većinom nužno podrazumijevaju tzv. uže izbore u drugom krugu u kojem je za pobjedu dostatna relativna većina glasova birača. Pravo sudjelovanja u drugom krugu imali su samo oni kandidati koji su u prvom krugu osvojili najmanje 7% glasova birača koji su pristupili izborima.

U interpretaciji rezultata ponovno će biti korišteni — iz razloga koji su navedeni u pogl. II, od 2. 1. — podaci izbora za Društveno-političko vijeće Sabora.

U prvome izbornom krugu izbori su bili odlučeni u 29 ili 36,25% izbornih jedinica. Prema tome, uži izbori bili su nužni u 51 ili 63,75% izbornih jedinica. U prvom krugu natjecala su se 382 kandidata ili 4,8 po izornoj jedinici. Raspon u broju natjecatelja bio je 9:2. Opozicija je pobijedila u 27, a vladajuća stranka u 2 izborne jedinice. U drugom krugu natjecalo se 140 kandidata ili 2,7 po izornoj jedinici. Raspon u broju natjecatelja bio je 5:2. Opozicija je osvojila 33, a vladajući blok 18 mjesta. U izborima za Društveno-političko vijeće Sabora opozicija je u cjelini osvojila 60 ili 75%, a vladajući blok 20 ili 25% mandata.

U hrvatskim izborima očitovali su se svi politički učinci većinskog pravila odlučivanja.

Većinsko pravilo odlučivanja proizvelo je nejednaku uspješnost glasova birača: uspješni su bili samo glasovi dani pobjedničkim, a neuspješni glasovi dani svim drugim kandidatima. Mandati su se stjecali i gubili s vrlo različitim brojem glasova. Tako se mjesto u Saboru osvajalo s 37 903, ali i s 8 552 glasa. Istodobno, mandat se gubio i s 22 750 glasova. Poraženi kandidat je u jednoj izornoj jedinici dobio gotovo tripot više glasova od pobjednika u drugoj izornoj jedinici. Odnos između uspješnih i propalih glasova ilustrira i naredna tabela.

Tabela 2

IZBORNE JEDINICE ZA DRUŠTVENO-POLITIČKO VIJEĆE SABORA S
NAJVEĆIM RELATIVNIM BROJEM PROPALIH GLASOVA

Izborna jedinica	Izborni krug	Broj glasova pobjednika	Broj glasova poraženoga	Razlika u broju glasova
1. Osijek II.	2	14 284 (SDP)	13 823 (HDZ)	461
2. Opatija	2	10 402 (KNS)	9 811 (SDP)	591
3. Korčula	2	13 982 (HDZ)	13 308 (SDP)	674
4. Gospić	2	8 552 (KNS)	7 575 (SDP)	977
5. Čakovec I.	2	13 092 (HDZ)	11 693 (SDP)	1 399
6. Benkovac	2	18 897 (HDZ)	17 224 (SDS)	1 673
7. Trešnjevka II. (Z)	2	18 648 (HDZ)	16 742 (KNS)	1 906
8. Crikvenica	2	14 800 (HDZ)	12 821 (SDP)	1 979
9. Otočac	2	13 334 (SDP)	11 342 (SDS)	1 992
10. Trnje (Z)	2	16 060 (SDP)	14 016 (HDZ)	2 044
11. Garešnica	2	11 295 (SSII)	9 065 (HDZ)	2 230
12. Karlovac	2	25 107 (HDZ)	22 750 (SDP)	2 357
13. Rijeka III.	2	20 816 (SDP)	18 348 (HDZ)	2 468
14. Medveščak (Z)	2	11 597 (HDZ)	8 738 (KNS)	2 859
15. Osijek III	2	14 919 (HDZ)	11 983 (SDP)	2 936
16. Labin	2	16 242 (SDP)	13 300 (KNS)	2 942
17. Sl. Brod I.	2	13 211 (HDZ)	10 245 (SDP)	2 966
18. Varaždin II.	2	12 807 (HDZ)	9 578 (SDP)	3 229
19. Peščenica (Z)	2	14 714 (HDZ)	11 351 (SDP)	3 363
20. Centar (Z)	2	15 770 (HDZ)	12 354 (KNS)	3 425

Tabela pokazuje kako je većinsko pravilo odlučivanja »nepravедно« u odnosu na veliki broj birača koji nisu glasovali za pobjedničke kandidate i koji su faktički ostali nepredstavljenima. Iz tabele su izvedivi i zaključci o tome koje je političke snage pravilo većine povlaštivalo, a koje oštećivalo u konkretnom slučaju. U 20 izbornih jedinica opozicija je pobijedila tijesnim relativnim većinama u 14 ili 70%, a vladajući blok u 6 ili 30% izbornih jedinica. Taj odnos počiva poglavito na glasovnim relacijama među dvama glavnim izbornim takmacima: HDZ-u i SDP-u. HDZ je relativno tijesnim relativnim većinama pobijedio u 12 ili 60% izbornih jedinica, i to 8 puta na račun SDP-a. SDP je tijesnim relativnim većinama pobijedio u 5 ili 25% izbornih jedinica, i to 3 puta na račun HDZ-a. Sudeći po ovim pokazateljima, većinsko pravilo odlučivanja izrazito je pogodovalo budućemu izbornom pobjedniku.

No, odlučivanje većinom ne proizvodi samo neuspješne ili propale glasove birača na strani poraženih političkih grupacija, nego stvara i »suvišne« glasove

na strani pobjednika. Kako je za pobjedu potrebna »minimalna« apsolutna većina, svi glasovi iznad te granice pobjedniku su zapravo nepotrebni. U hrvatskim izborima u tom je pogledu — suprotno prethodnom primjeru — bila oštećena pobjednička stranka. To je vidljivo iz naredne tabele.

Tabela 3

»SUVIŠNI« GLASOVI POBJEDNIKA U 1. IZBORNOM KRUGU ZA
DRUŠTVENO-POLITIČKO VIJEĆE SABORA

Izborna jedinica	Broj upisanih birača	Apsolutna većina glasova	Broj glasova pobjednika	Broj »suvišnih« glasova
1. Podravska Sl.	45 356	23 012	22 713 (HDZ)	299
2. Vinkovci I.	33 679	16 840	19 634 (HDZ)	2 794
3. Vinkovci II.	25 820	12 911	15 723 (HDZ)	2 812
4. Županja	27 039	13 520	13 750 (HDZ)	50
5. Đakovo	31 442	15 722	19 362 (HDZ)	3 640
6. Sl. Brod II.	34 886	17 444	19 470 (HDZ)	2 026
7. Sl. Požega	45 199	22 600	24 934 (HDZ)	2 334
8. Daruvar	36 583	18 292	20 917 (SDP)	2 625
9. Virovitica	30 343	15 172	17 098 (HDZ)	1 926
10. Zlatar Bistr.	40 862	20 432	29 173 (HDZ)	8 741
11. Zabok	29 873	14 937	18 347 (HDZ)	3 410
12. Krapina	25 885	12 943	14 836 (HDZ)	1 893
13. Dubrava I. (Z)	41 417	20 709	27 643 (HDZ)	6 934
14. Dubrava II. (Z)	40 237	20 119	26 488 (HDZ)	6 369
15. Maksimir (Z)	41 020	20 511	21 403 (HDZ)	892
16. Novi Zagreb II.	41 397	20 699	22 053 (HDZ)	1 354
17. Samobor	51 510	25 756	32 729 (HDZ)	6 973
18. Susjedgrad (Z)	67 559	33 780	37 903 (HDZ)	4 123
19. Velika Gorica (Z)	37 960	18 981	20 254 (HDZ)	1 273
20. Sisak II.	28 227	14 114	15 216 (SDP)	1 102
21. Zadar II.	31 093	15 547	22 366 (HDZ)	6 819
22. Knin	26 107	13 054	17 563 (SDS)	4 509
23. Drniš	28 866	14 434	16 706 (HDZ)	2 272
24. Kaštela	36 158	18 080	20 700 (HDZ)	2 620
25. Split I.	40 282	20 142	22 943 (HDZ)	2 801
26. Imotski	27 832	13 917	16 146 (HDZ)	2 229
27. Omiš	28 621	14 311	14 431 (HDZ)	120
28. Metković	21 360	10 681	11 416 (HDZ)	735
29. Dubrovnik	44 892	22 447	25 690 (NK)	3 243

»Suvišni« glasovi pobjedničke stranke mahom su bili zemljopisno koncentrirani u nekoliko regija: Hrvatsko Zagorje, Istočnu Slavoniju, Južnu i Srednju Dalmaciju te Zagreb. Te bi se regije tendencijski mogle pretvoriti u stranačke utvrde. Postojanje utvrda nosi izbornu i političku prevlast nekoj stranci, ali i znatan broj »suvišnih« glasova koji bi toj stranci bili mnogo korisniji kad bi bili zemljopisno drugačije raspoređeni ili kad bi na neki način bili upotrebljivi u ukupnome nacionalnom obračunu glasova. Opozicija pak u utvdama jedne stranke ne može računati na izborni uspjeh, te često odustaje od političkog djelovanja uopće. To dugoročno osiromašuje politički život tih regija i čini ga nedinamičnim.

Iz uvida u strukturne elemente izbornog sistema i njihove političke učinke daje se zaključiti kako se u hrvatskim izborima pojavio *bias*. *Bias*, kategorija britanske izborne tradicije, podrazumijeva povlašćivanje jedne na štetu neke druge stranke (v. Jäckel 1968:207—211; Nohlen 1990:90—91; i dr.). Ne izaziva se namjerno, pravilima izbornog sistema, nego nastaje slučajno ili periodično uslijed određene strukture biračkog tijela. Dva su oblika očitovanja *biasa*. Prvi oblik iskazuje se u tome što stranka koja osvoji relativnu većinu glasova ne uspijeva osvojiti i najviši udio u mandatima. Taj slučaj nije bio posrijedi u Hrvatskoj. Drugi oblik iskazuje se u tome što jedna stranka potrebuje za stjecanje određenog broja mandata veći broj glasova od druge stranke. To se dogodilo u izborima u Hrvatskoj. To se daje zaključiti iz različite brojnosti biračkog tijela u izbornim jedinicama i različitim apsolutnih većina što su tražene u prvome izbornom krugu, iz različita broja glasova kojima su postizane relativne većine i osvajani mandati u drugome izbornom krugu, iz različita sudjelovanja u izborima u pojedinim regijama i obrazovanja stranačkih utvrda u nekima od njih sa stanovitom količinom suviška u glasovima.

Tabela 4

PROSJEČAN BROJ GLASOVA PO OSVOJENOM MANDATU ZA DPV SABORA

Stranka / koalicija	Prosječan br. glasova po osvojenom mandatu	Δ	Prosječan br. ukupno danih glas. u 1. izb. kr. po mand.	Δ
HDZ	19 171	+ 452	22 090	- 13 183
SDP	18 240	- 479	50 637	+ 15 364
KNS	11 676	-7 043	143 189	+107 916
SDS	17 563	-1 156	46 418	+ 11 145
Neovisni	25 690	+6 971	118 167	+ 82 894
Prosječno	18 719		35 273	

Bias u izbornim sistemima općenito tendira k povlašćivanju velikih u odnosu na male političke stranke, k defrakcionalizaciji parlamentarnoga stranačkog sistema te, dakle, ka ograničavanju multiplikacije stranaka. *Bias* se uslijed prirode većinskih izbornih sistema, a napose strukture biračkog tijela koja se izražava posredstvom podjele zemlje na izborne okruge, pojavljuje kao mehanizam

reduciranja političkih stranaka. U narednom će odjeljku biti govora o tome kako su u hrvatskim izborima neutralizirane posljedice *biasa*, te kako je došlo do multipliciranja političkih stranaka u parlamentu. *Bias* je, nadalje, negativno povezan sa stupnjem razmjernosti izbora: što je razmjernost niža, to je *bias* veći i obratno (v. Rae 1971:120). Za *bias*, što se očito pojavio u hrvatskim izborima, može se kazati da je akcidentalan. Da li će on postati i periodičan, ovisit će poglavito o sudbini većinskoga izbornog sistema u narednim izborima u Hrvatskoj.

3. Politički učinci hrvatskoga izbornog sistema

3.1. Reducirani multipartizam

Prvi je zbiljski politički učinak izbornog sistema u Hrvatskoj bilo reduciranje multipartizma. Ono se očitovalo kako u smanjivanju broja političkih stranaka koje su sudjelovale u izborima u odnosu na broj registriranih stranaka, tako i u smanjivanju broja stranaka koje su osvojile parlamentarne mandate u odnosu na broj stranaka koje su sudjelovale u izborima.

Većinski izbori općenito tendiraju k reduciranju političkih stranaka i oblikovanju dvostranačkog sistema. No još je Duverger izdvojio dvokružne većinske izbore kao poseban tip izbora koji zapravo potiče višestranačje. I Lijphart smatra da tradicionalno shvaćanje o jakoj strukturnoj vezi između obrasca izbora (većinski izbori) i stupnja multipartizma (dvostranačje) relativiziraju iskustvene spoznaje. Nohlen tu vezu također dovodi u pitanje empirijskim podacima.

Dvokružni većinski sistem očito sadrži i mehanizme reduciranja i mehanizme multipliciranja političkih stranaka.

Glavni mehanizam reduciranja političkih stranaka jest samo većinsko načelo odlučivanja. Pravilo većine izuzima iz raspodjele parlamentarnih mandata stranke koje nisu sposobne steći traženu (apsolutnu ili relativnu) većinu glasova neovisno o broju osvojenih glasova, koji ne mora biti ni zanemariv ni mali. To potiče odustajanje malih političkih stranaka od izborne utrke i/ili njihovo izorno koaliranje. I u Hrvatskoj su izbori bili u znaku nadmetanja blokova i koalicija. Već prije prvoga izbornog kruga — što je inače tipično za jednokružne većinske izbore — oformljena su tri izborna bloka: »hrvatski«, »lijevi« i »koalicijski«. Pritom su hrvatski i lijevi blok bili sastavljeni od jakih središnjih nosilaca (HDZ i SKH-SDP) i politički bliskih »satelita«. Jedino su Koaliciju narodnog sporazuma činile četiri relativno ravnopravne stranke. Nastanak izbornih blokova prije prvoga, a ne drugog kruga objašnjiv je zakonskom klauzulom po kojoj je pravo sudjelovanja u drugom krugu bilo uvjetovano glasovnom granicom od 7% u prvom krugu. U izborima u Hrvatskoj dogodilo se još jedno odstupanje od očekivanja ponašanja izbornih aktera. Dok se u dvokružnim većinskim izbornim sistemima koalicije načelno obrazuju tek uoči drugog kruga, u Hrvatskoj se jedina prava koalicija, KNS, faktički raspala pred drugi krug izlaskom Hrvatske demokratske stranke koja je procijenila da joj je koaliranje u prvom krugu nanijelo više štete nego koristi. Preostali članovi KNS-a razdvojili su se definitivno u parlamentu. Tako izborna koalicija nije prerasla u opozicijsku koaliciju parlamentarnoj većini i vladi. Zahvaljujući izbornom koaliranju i poslijeizbornom raspadanju izbornih saveza na stranke-članice u Saboru se našao

relativno veliki broj političkih stranaka: 10. Taj proces — izborna koalicija i parlamentarno osamostaljivanje stranaka nakon izbora — pokazao se kao glavni mehanizam multipliciranja stranaka u većinskim izborima, tj. proizvodnje parlamentarnog multipartizma.

Načelno se pak glavnim mehanizmom zaprečavanja bipartizma u ovom tipu izbora smatra postojanje dva izborna kruga. Drugi izborni krug sprečava to da se već u prvom krugu stvore pretpostavke dvostranačja: jaka polarizacija biračkog tijela i glavnih političkih snaga, mali broj kandidata po izbornom krugu (2—3), te visoki zajednički udio glavnih izbornih takmaca u glasovima birača (oko 90%). U Hrvatskoj u prvome izbornom krugu nije bila dokraja dovedena polarizacija biračkog tijela među dvama izbornim blokovima, prosječno se natjecalo 4,8 kandidata po izbornoj jedinici, a glavni izborni takmaci zajedno su osvojili oko 78% glasova birača. No u drugome izbornom krugu već su se bili stvorili uvjeti što karakteriziraju jednokružne većinske izbore: učvršćenje polarizacije biračkog tijela i profiliranje dviju glavnih političkih snaga, mali broj kandidata po izbornoj jedinici (2,7) i visoki zajednički udio (82%) glavnih aktera u glasovima birača. To se izrazilo i u sastavu Sabora.

3.2. Tvorba stranačke većine

Politički cilj većinskih izbora jest tvorba apsolutne parlamentarne većine jedne stranke uz relativnu većinu glasova koje su birači dali toj stranci. Ta stranačka većina u parlamentu treba da bude podlogom obrazovanja jednostranačke vlade, koja opet treba da jamči stabilnost sistema vlasti. Apsolutna mandatna većina koja nastaje na podlozi relativne glasovne većine naziva se umjetnom ili fabriciranom većinom (*manufactured majorities*). U nastanku takve većine ključna je uloga samoga izbornog sistema, poglavito pravila odlučivanja koje mu je svojstveno. Zahvaljujući tom općem načelu većinskih izbora, i u Saboru je obrazovana apsolutna većina jedne stranke.

Tabela 5

ODNOS GLASOVA I MANDATA U HRVATSKIM IZBORIMA 1990.

Stranka / koalicija	Glasovi za DPV (1. izb. krug)	Mandati u DPV-u %	Δ	Mandati u Saboru %
HDZ	42,3	68,75	+26,45	60,0
SDP	35,3	25,00	-10,30	28,4
KNS	15,0	3,75	-11,25	5,9
SDS	1,6	1,25	-0,35	1,4
Neovisni	4,1	1,25	-2,85	3,7
Ostali	1,7	0,00	-1,7	0,6
	100,0	100,0		100,0

Ova tabela iziskuje nekoliko metodologijskih napomena. Prvo, kao relevantan pokazatelj raspodjele glasova birača na izborne takmace uzet je samo prvi krug izbora za Društveno-političko vijeće Sabora. Već je prethodno navedeno

da izbori za to tijelo najbolje udovoljuju svim načelima demokratskoga izbornog prava, te da su stoga uzeti kao paradigma demokratskih parlamentarnih izbora uopće. U izborima apsolutnom većinom samo se prvi krug glasovanja smatra autentičnim izrazom političke volje birača; na ponašanje birača u drugom krugu utječu psihološki čimbenici, odnosno oni su skloniji sofisticiranom glasovanju. Drugo, zbrojeni su glasovi i mandati članova triju izbornih blokova tako što su glasovi »satelitskih« kandidata pridodani glasovima nosilaca zbog kojih su najvjerojatnije i dani. Glasovima HDZ-a pridodani su glasovi kandidata HSS-a i zajedničkih kandidata s HSS-om i HSLS-om; glasovima SKH-SDP-a pridodani su glasovi Saveza socijalista i zajedničkih kandidata sa Savezom socijalista, SSOH, SUBNOR-om i Zelenom akcijom Split; glasovima KNS-a pridodani su i glasovi HDS-a, koji je u drugome izbornom krugu istupio iz KNS-a. U tabeli nisu navedeni izborni takmaci koji nisu osvojili mjesta u DPV-u odnosno u Saboru. Pod nazivima triju izbornih blokova nalaze se, dakle, političke stranke koje su se nakon izbora parlamentarno osamostalile i »podijelile« zajedničke mandate.

Iz tabele je vidljiv veliki disproporcijski učinak većinskoga izbornog sistema u Hrvatskoj. On se očituje u nadpredstavljenosti jednoga i podpredstavljenosti svih drugih izbornih takmaca. Pobjednička HDZ je ostvarila pozitivnu razliku između svojeg udjela u glasovima birača i svojeg udjela u saborskim mandatima od 26,45%! Uz relativnu većinu glasova ona nije stekla tek jednostavnu, nego dvotrećinsku većinu mandata. To je visoka nerazmjernost u odnosu glasova i mandata i u svjetskim relacijama. U francuskim izborima apsolutnom većinom — provedenima po sistemu koji je bio uzor hrvatskome — pobjednički socijalisti su 1981. s 37,5% glasova stekli 54,9% mandata (+17,4%), a 1988. s 37,6% glasova 48,0% mandata (+10,4%). U britanskim izborima relativnom većinom vladajući konzervativci su 1983. s 42,4% glasova stekli 61,6% mandata (+19,2%), a 1987. s 42,0% glasova 58,3% mandata (+16,3%). Ako je suditi po ovim pokazateljima, onda je disproporcijski učinak u prilog pobjedničke stranke u Hrvatskoj bio bliži učinku britanskih izbora relativnom većinom, nego učinku francuskih izbora apsolutnom većinom. Po svojem disproporcijskom učinku u korist pobjednika hrvatski izborni sistem uvrštava se sam vrh, a HDZ među političke stranke koje su ostvarile najviše stupnjeve nadpredstavljenosti u povijesti suvremenih parlamentarnih izbora.

Slične su usporedbe znakovite i u slučajevima izbornih aktera koji su bili drugi i treći po jakosti u glasovima birača i u mandatima u parlamentu. U francuskim izborima 1981. drugoplasirani degolisti ostvarili su negativnu bilancu od -3,5% (20,8:17%), a 1988. čak pozitivnu mandatnu bilancu od +3,1% (19,2:22,3%). Trećeplasirani centar također je 1981. imao negativnu bilancu -6,8% (19,2:12,4%), a 1988. pozitivnu bilancu od +4,1% (18,5:22,6%). Izbori apsolutnom većinom ne povlaščuju, dakle, zakonomjerno samo stranku s najvećim udjelom u glasovima birača, premda to čine u najvišem stupnju. U britanskim izborima drugoplasirani laburisti ostvarili su pozitivnu mandatnu bilancu u 1983. (+4,5%; 27,6:32,1%) i 1987. (+4,1%; 34,8:30,7%). Negativni disproporcijski učinak zato je drastično pogodio trećeplasirane liberale (SDP): 1983. — 21,9% (25,4:3,5%), a 1987. — 19,0% (22,4:3,4%). I u hrvatskim izborima apsolutno i relativno tim je učinkom izbornog sistema bila najpogodenija trećeplasirana KNS.

Razmjere nadpredstavljenosti pobjedničke i podpredstavljenosti svih drugih političkih stranaka/koalicija najbolje ilustriraju rezultati izbora koji bi se dobili preračunavanjem danih glasova u mandate prema postupcima koji se primjenjuju u razmjernim izbornim sistemima.

Tabela 6

RASPODJELA MANDATA PREMA BROJU GLASOVA U 1. IZBORNOM KRUGU ZA DRUŠTVENO-POLITIČKO VIJEĆE SABORA PREMA D'HONDOVOJ METODI

	HDZ	SKH-SDP	KNS	Neovisni	SDS
:1	1 214 958 (1)	1 012 732 (2)	429 567 (5)	118 167 (22)	46 418 (59)
:2	607 479 (3)	506 366 (4)	214 784 (11)	59 084 (46)	23 209
:3	404 986 (6)	337 577 (7)	143 189 (18)	39 389 (69)	15 473
:4	303 740 (8)	253 183 (9)	107 392 (25)	29 542	11 605
:5	242 992 (10)	202 546 (12)	85 913 (31)	23 633	9 284
:6	202 493 (13)	168 789 (15)	71 595 (37)	19 695	7 736
:7	173 565 (14)	144 676 (17)	61 367 (43)	16 881	6 631
:8	151 870 (16)	126 592 (20)	53 696 (50)	14 771	5 802
:9	134 995 (19)	112 526 (23)	47 730 (57)	13 130	5 158
:10	121 496 (21)	101 273 (26)	42 957 (64)	11 817	4 642
:11	110 450 (24)	92 067 (29)	39 052 (70)	10 742	4 220
:12	101 247 (27)	84 394 (32)	35 797 (77)	9 847	3 868
:13	93 458 (28)	77 902 (34)	33 044	9 090	3 571
:14	86 783 (30)	72 338 (36)	30 683	8 441	3 316
:15	80 997 (33)	67 515 (39)	28 638	7 878	3 028
:16	75 935 (35)	63 296 (42)	26 848	7 385	2 901
:17	71 468 (38)	59 572 (45)	25 269	6 951	2 703
:18	67 498 (40)	56 263 (48)	23 865	6 565	2 579
:19	63 946 (41)	53 302 (51)	22 609	6 219	2 443
:20	60 798 (44)	50 637 (54)	21 478	5 908	2 321
:21	57 856 (47)	48 225 (56)	20 456	5 627	2 210
:22	55 225 (49)	46 033 (60)	19 526	5 371	2 110
:23	52 829 (52)	44 032 (62)	18 677	5 138	2 018
:24	50 623 (53)	42 197 (65)	17 899	4 924	1 934
:25	48 598 (55)	40 509 (67)	17 183	4 723	1 856
:26	46 729 (58)	38 951 (72)	16 522	4 545	1 785
:27	44 998 (61)	37 509 (74)	15 910	4 377	1 719
:28	43 397 (63)	36 169 (76)	15 342	4 220	1 658
:29	41 895 (66)	34 922 (79)	14 813	4 075	1 601

	HDZ	SKH-SDP	KNS	Neovisni	SDS
:30	40 499 (68)	33 758	14 319	3 939	1 547
:31	39 192 (71)	32 669	13 857	3 812	1 497
:32	37 967 (73)	31 648	13 424	3 693	1 451
:33	36 817 (75)	30 689	13 017	3 581	1 407
:34	35 734 (78)	29 786	12 634	3 476	1 365
:35	34 713 (80)	28 935	12 273	3 376	1 326
	(35)	(29)	(12)	(3)	(1)

Ukupni broj važećih glasova: 2 868 633

Ukupni broj mandata: 80

Ovaj je postupak pretvaranja glasova u mandate primijenjen pod metodološkim uvjetima što su navedeni uz tabelu 5. K tomu, on iziskuje još neke metodološke napomene. Prvo, rezultati dobiveni u ovoj tabeli podrazumijevaju primjenu »čistih« razmjernih izbora koji ciljaju ka uspostavi potencijalno savršene egzaktnosti u odnosu glasova birača i parlamentarnih mandata, dakle i isključivanju nadpredstavljenosti i podpredstavljenosti pojedinih političkih snaga. Drugo, oni podrazumijevaju izbornu nadmetanje stranaka u jednome nacionalnom izbornom okrugu s 80 mandata, koji se dijele prema izloženom postupku. Veliki izborni okrug također je u funkciji postizanja što veće egzaktnosti u odnosu glasova birača i mandata stranaka u parlamentu. Treće, podrazumijevaju se drugačija pravila izbornog nadmetanja: izbor među stranačkim listama, a ne među ličnostima kandidata. U tom slučaju ne bi bilo neovisnih kandidata, a ni stranačkih koalicija. Ovaj je postupak stoga prvenstveno ilustrativan, napose za relacije među glavnim izbornim takmacima. Sličan karakter ima i naredni postupak.

Tabela 7.

RASPODJELA MANDATA PREMA BROJU GLASOVA U 1. IZBORNOM KRUGU ZA DRUŠTVENO-POLITIČKO VIJEĆE SABORA PREMA SISTEMU MATEMATIČKIH RAZMJERA (HARE/NIEMEYER)

Ukupan broj glasova: 2 869 633

Ukupan broj mandata: 80

$$\text{HDZ } \frac{1\,214\,958}{2\,869\,633} \cdot 80 = 33,87+1 = 34 \text{ (42,50\%)}$$

$$\text{SDP } \frac{1\,012\,732}{2\,869\,633} \cdot 80 = 28,23 = 28 \text{ (35,00\%)}$$

$$\text{KNS } \frac{429\,567}{2\,869\,633} \cdot 80 = 11,96+1 = 12 \text{ (15,00\%)}$$

$$\text{Drugi } \frac{212\,376}{2\,869\,633} \cdot 80 = \frac{5,92+1}{77 (+3)} = \frac{6}{80} \text{ (7,50\%)}$$

Kako bi disproporcijski učinak većinskoga izbornog sistema u raspodjeli mandata bio zoran, u narednoj tabeli prikazani su stvarni izborni rezultati i potencijalni izborni rezultati što bi se dobili da je primijenjen razmjerni izborni sistem uz dva navedena postupka preračunavanja glasova u mandate (D'Hondtova metoda ili postupak najvišeg broja i Hare/Niemeyerova metoda ili sistem matematičkih razmjera).

Tabela 8.

ODNOS GLASOVA I MANDATA PREMA RAZLIČITIM PRAVILIMA
ODLUČIVANJA I POSTUPCIMA PRERAČUNAVANJA

Stranke	Udio u glasovima u %	Udio u mandatima VI	Udio u mandatima RI: D'Hondt	Udio u mandatima RI: Hare/Niemeyer
HDZ	42,3	68,75	43,75	42,50
SDP	35,3	25,00	36,25	35,00
KNS	15,0	3,75	15,00	15,00
Drugi	7,4	2,50	5,00	7,50
Ukupno	100,0	100,00	100,00	100,00

VI = većinski izbori

RI = razmjerni izbori

Pod navedenim metodologijskim pretpostavkama, uz primjenu razmjernoga izbornog sistema, glasovno najjača stranka ne bi ostvarila apsolutnu mandatnu većinu u Saboru. No u konkretnim povijesnopolitičkim uvjetima u Hrvatskoj zacijelo je nadasve značajno da bi dvije glavne opozicijske snage, HDZ i KNS, u svakoj varijanti imale apsolutnu većinu mjesta u parlamentu. S povijesnog gledišta, svaki bi tip izbornog sistema značio kraj vladavine komunističke partije. No s konkretnoga političkog stajališta, nipošto nije nevažno to da li apsolutnu prevlast u parlamentu ima jedna stranka ili koalicija više stranaka. Nije, dakako, nevažna ni mandatna snaga opozicije parlamentarnoj većini i vladi. Pokazat će se pak da tvorba parlamentarne većine jedne stranke, omogućena primijenjenim izbornim sistemom, ionako nije ispunila svoju temeljnu zadaću: obrazovanje stabilne jednostranačke vlade. Iz toga kuta gledanja značenje disproporcijskih učinaka izbornog sistema poprima manju težinu.

3.3. Jednostranačka i koalicijska vlada

Krajnji politički cilj većinskih izbornih sistema jest obrazovanje jednostranačke vlade pomoću apsolutne parlamentarne većine jedne stranke. Jednostranačka vlada smatra se jamstvom političke stabilnosti cijeloga sistema vlasti. Politika vlade jest politika parlamentarne većine. Politička odgovornost jasno je locirana na stranku koja ima zakonodavnu i izvršnu vlast.

Prva hrvatska vlada obrazovana je također kao jednostranačka vlada. Pritom se ne misli na vladu u kojoj su svi ministri obvezatno članovi vladajuće parlamentarne stranke, nego na vladu koju je sastavila i izabrala ta stranka bez znatnijeg utjecaja drugih parlamentarnih stranaka. Tako su se u prvoj hrvatskoj

vladi, uz članove HDZ-a, našle i nestranačke ličnosti, a potom i pripadnik druge političke stranke s tzv. zamrznutim članstvom.

Jedn stranačka vlada nije se pak, protivno modelskim očekivanjima, pokazala stabilnom. Štoviše, vrlo je brzo počela pokazivati visoku nestabilnost, koja je naposljetku svršila slomom cijeloga koncepta jedn stranačke vlade. U povijesti hrvatske jedn stranačke vlade, od 30. svibnja 1990. do 2. kolovoza 1991, promijenjena su dva predsjednika vlade, tri ministra vanjskih poslova, tri ministra obrane, dva ministra unutarnjih poslova, dva ministra za informiranje, dva ministra za rad i socijalnu skrb. Nestabilni su, dakle, bili ključni vladini odnosno državni resori. K tomu, dnevno su provodene brojne unutarresorske promjene, kao i promjene u drugim vladinim tijelima (agencijama, uredima, ispostavama i dr.). Promjene u vladi uglavnom su izvođene mimo pravila parlamentarne procedure i bez uvida javnosti. Istodobno, nesrazmjer između inflacije političkih i društvenih problema u Hrvatskoj, na jednoj strani, i deflacije vladinih odlučivačkih i upravljačkih sposobnosti, na drugoj strani, dostizao je kritičnu točku i nužno vodio k slomu koncepta jedn stranačke vlade u cjelini. Taj su slom sankcionirale sve parlamentarne stranke, uključujući i vladajuću HDZ. Posljedica je bio prijelaz na koncept koalicijske vlade. Njezinu obrazovanju prethodilo je sklapanje *Sporazuma saborskih stranaka o vladi demokratskog jedinstva* (v. Prilog 2). Sve potpisnice sporazuma ušle su u novu vladu. Sporazum je, dakako, rezultirao novim sastavom vlade što je multipliciralo promjene. Tako su u povijesti hrvatskih parlamentarnih vlada, od 30. svibnja 1990. do 2. kolovoza 1991. promijenjena tri predsjednika vlade, četiri ministra vanjskih poslova, četiri ministra obrane, tri ministra unutarnjih poslova, dva ministra energetike i industrije, dva ministra financija, dva ministra pravosuđa i uprave, dva ministra rada i socijalne skrbi, dva ministra zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, dva ministra znanosti, tehnologije i informatike, nekoliko potpredsjednika vlade i ministara bez portfelja! Razmjere i priroda tih promjena postaju pak još značajnijima ako se ima u vidu da je Hrvatska u tom razdoblju faktički djelomice funkcionirala i kao vladina država, o čemu će još biti riječi.

Ukratko, temeljni politički cilj većinskoga izbornog sistema u Hrvatskoj nije ostvaren. Jedn stranačka vlada koje je obrazovana nakon izbora postojala je samo 14 mjeseci kao krajnje nestabilna i nekompetentna politička institucija. Razmjere te nestabilnosti i nekompetentnosti bile su takve da se moralo odustati od koncepta jedn stranačke vlade u cjelini i prihvatiti model koalicijske vlade parlamentarnih stranaka. Time je većinski izborni sistem u Hrvatskoj promašio svoj temeljni politički cilj. Štoviše, on je polučio učinak razmjernoga izbornog sistema, od kojega su tvorci izbornog zakona upravo zazirali. Tu će činjenicu valjati imati na umu u političkoj raspravi o sudbini postojećega izbornog sistema u Hrvatskoj. U znanstvenim studijama izbora ona je zacijelo dragocjen nalaz u prilog potvrdi kako su modelski učinci izbornih sistema neostvarivi bez stanovitih povijesopolitičkih i sociostrukturnih uvjeta.

ZAKLJUČAK

Tendencijski učinci većinskih izbora u ovome su istraživanju svrstani u dvije kategorije. Prvu kategoriju čine makropolitike, a drugu mikropolitike posljedice izbornog sistema. Prve pogađaju globalnu, a druge subsistemske razine političkog sistema.

Tendencijskim učincima većinskih izbora na makrorazini političkog sistema smatraju se:

- stvaranje dvostranačkog sistema,
- tvorba stranačke većine u parlamentu,
- obrazovanje stabilne jednostranačke vlade,
- prevlast vlade nad parlamentom,
- razvoj majoritetne ili konkurencijske demokracije.

Tendencijskim učincima većinskih izbora na mikrorazinama političkog sistema smatraju se:

- stvaranje slabo strukturiranih političkih stranaka,
- stvaranje nepovezanih i nediscipliniranih stranačkih frakcija u parlamentu,
- stvaranje velikih koalicijskih potencijala u izbornom procesu,
- nesenzibilnost izbornog sistema za različite spektre javnog mnijenja,
- regionalizacija javnog mnijenja,
- prisutnost sofisticirana glasovanja i racionalna izbora.

Iz izloženog dijela istraživanja vidljivo je kako većinski izborni sistem u Hrvatskoj nije polučio sve bitne učinke što se modelski pripisuju tom tipu izbornog sistema. To se, prije svega, odnosi na nemogućnost obrazovanja i održanja stabilne jednostranačke vlade koja je zamijenjena koalicijskom vladom. Tom bi se promjenom tendencijski mogla otklanjati ili ublažavati i dva druga politička učinka većinskih izbornih sistema o kojima ovdje nije bilo riječi, a postojanje kojih se daje valjano izvesti i obrazložiti u dosadašnjoj parlamentarnoj povijesti Hrvatske: prevlast vlade nad parlamentom i institucionalizacija clemenata vladine države, te razvoj majoritetne ili konkurencijske na uštrb konsenzualne ili konkordancijske demokracije. Istodobno, većinski izborni sistem u Hrvatskoj proizveo je gotovo sve mikropolitike posljedice što se pridaju tom tipu izbornog sistema općenito. Poklapanja i odstupanja zbiljskih od modelskih političkih učinaka mogu se objasniti samo pomoću konkretnih političkih i socijalnih prilika u Hrvatskoj. Naime, teorijski nisu uobličeni samo politički učinci različitih tipova izbornih sistema, nego i pretpostavke na kojima su oni očekivani i mogući. Taj dio istraživanja iz razumljivih prostornih razloga nije moguće izložiti u ovom tekstu.

LITERATURA

- Büsch, O./Steinbach, P. (Hg.), *Vergleichende europäische Wahlgeschichte. Eine Antologie*, Colloquium Verlag, Berlin 1983.
- Bürklin, W., *Wählerverhalten und Wertewandel*, Leske/Budrich, Opladen 1988.
- Chamberlin, J. R./Featherston, *Selecting a Voting System*, The Journal of Politics, 1986, 48, 2.
- Duverger, M., *Der Einfluss der Wahlsysteme auf das politische Leben*, u: Büsch/Steinbach 1983.
- Duverger, M., *Duverger's Laws: Forty Years Later*, u: Grofman/Lijphart 1986.
- Eberle, F., *Theorie des Wählerverhaltens und empirische Wahlsoziologie*, Politische Vierteljahresschrift, 1980, XXI, 3.
- Eisfeld, R., *Pluralismus zwischen Liberalismus und Sozialismus*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart/Berlin/Köln/Mainz 1972.
- Enelow, J. M./Hinich, M. J./Mendell, N. R., *An Empirical Evaluation of Alternative Spatial Models of Elections*, The Journal of Politics, 1986, 48, 3.
- Grdešić, I./Kasapović, M./Šiber, I./Zakošek, N., *Hrvatska u izborima '90*, Naprijed, Zagreb 1991.
- Greenberg, J./Shepsle, K., *The Effect of Electoral Rewards in Multiparty Competition with Entry*, American Political Science Review, 1987, 81, 2.
- Grofman, B./Lijphart, A. (Ed.), *Electoral Laws and Their Political Consequences*, Agathon Press, New York 1986.
- Haungs, P./Jesse, E. (Hg.), *Parteien in der Krise?*, V. Wissenschaft und Politik Berend v. Nottbeck, Köln 1987.
- Hermens, F. A., *Demokratie oder Anarchie? Untersuchung über die Verhältniswahl*, Westdeutscher Verlag, Köln/Opladen 1968.
- Jäckel, H., *Die Auswirkungen einer Wahlrechtsreform*, Politische Vierteljahresschrift, 1966, VII, 4.
- Jäckel, H., *»Swing« und »Bias« als Mittel der Analyse und Prognose von Mehrheitswahlergebnissen*, Politische Vierteljahresschrift, 1968, IX, 2.
- Krivic, M., *Izbori u Sloveniji 1990*, Politička misao, 1990, XXVII, 2.
- Lijphart, A., *The Field of Electoral Systems Research: A Critical Survey*, Electoral Studies, 1985, IV, 1.
- Lijphart, A., *Das Parteiensystem der Bundesrepublik im Vergleich: Zwischen »Konkurrenzdemokratie« und »Konkordanzdemokratie«*, u: Haungs/Jesse 1987.
- Lijphart, A., *The Political Consequences of Electoral Laws, 1945—1985*, American Political Science Review, 1990, LXXXIV, 2.
- Lijphart, A., *Constitutional Choices for New Democracies*, Journal of Democracy, 1991, II, 1.
- Mill, J. S., *Razmatranja o predstavničkoj vladavini. Izabrani politički spisi*, II, Fakultet političkih nauka/Informator, Zagreb 1989.
- Nohlen, D., *Wahlrecht und Parteiensystem*, Leske/Budrich, Opladen 1990.
- Rac, D. W., *The Political Consequences of Electoral Laws*, Yale University Press, New Haven/London 1971.

- Riker, W. H., *The Two-Party System and Duverger's Law: An Essay on the History of Political Science*, American Political Science Review, 1982, 76.
- Riker, W. H., *Duverger's Law Revisited*, u: Grofman/Lijphart 1986.
- Sartori, G., *The Influence of Electoral Systems: Faulty Laws or Faulty Method?*, u: Grofman/Lijphart 1986.
- Smith, G., *Das Beispiel Grossbritaniens: Parteiendemokratie oder »Parliamentary Democracy«?*, u: Haungs/Jesse 1987.
- Steiner, J., *Majorz und Proporz*, Politische Vierteljahresschrift, 1970, XI, 1.
- Wildemann, R./Kaltfleiter, W., *Voraussetzungen zur Erörterung der Auswirkungen von Wahlsystemen*, Politische Vierteljahresschrift, 1966, VII, 4.
- Zakon o izboru i opozivu odbornika i zastupnika*
- Zakon o izbornim jedinicama za izbor zastupnika Društveno-političkog vijeća Sabora SR Hrvatske*
- Zapisnik sa sastanka Radne grupe Odbora za društveno-politički sistem Društveno-političkog vijeća Sabora SRH (saborski materijali)*

SLOVENIAN JOURNAL

Mirjana Kasapović

*THE POLITICAL EFFECTS OF THE CROATIAN ELECTORAL SYSTEM**Summary*

The paper deals with the political assumptions and effects of the majority electoral system, leading to the election of one representative per electoral district. This system was applied in 1990 at the first free multiparty elections in Croatia. The author outlines the origin of the Croatian electoral system, and explains the features and elements of the electoral system that was adopted, as well as its political effects on the macro and microlevels of the political system.

The electoral system did not achieve the essential effects implied in the tendencies that are attributed to the macrolevel model of this type of electoral system. In the first place this applies to the forming of a stable oneparty government. On the political microlevel the electoral system of absolute majority achieved almost all the expected effects: the large coalitionist potentials of the parties, lack of sensibility for different spectrums of public opinion, sophisticated voting, etc. The author explains the real political effects, in terms of their correspondences with and deviations from the model effects, as being due to the concrete political and social conditions in Croatia.